

SZÖVEG –
MÁRTONFFY ANDRÁS

SOROZAT –
KÉRDEZŐK, KÉTKEDŐK, KERESŐK

A MESMERIZMUS DIADALMENETE

Egy család kétszázötven éves sztorija

Van az angol nyelvben egy ige, a „mesmerize”. Olyasmit jelent, hogy valakit hipnotizálni, megbűvölni, transzba ejteni. A szó eredetéhez kapcsolódó történetet valószínűleg az angolt anyanyelvi szinten beszélők közül sem sokan ismerik.

♦ **Franz Friedrich Anton Mesmer** 1734-ben született Németországban egy erdész fiaként. Ambiciózus természete arra ösztökélte, hogy ne elégedjen meg a rá váró nyugodt élet ígéretével, huszonöt évesen a bécsi egyetemen kezdett orvostudományt hallgatni. Disszertációját hét évvel később írta meg „A bolygók hatása az emberi testre” címmel. Láthatólag már ekkor elkezdett benne körvonalazódni egy későbbi, sikeres karrier fő csapásiránya.

A misztikus asztrológia és a gyógyítás kapcsolata a 18. században már elavult, ókori elméletnek számított, ráadásul Mesmer a disszertáció jelentős részét egy *Richard Mead* nevű angol orvosnak, *Newton* barátjának a tanulmányából vette át – bár az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy akkoriban a plágiumot még nem tekintették olyan komoly kihágásnak, mint ma. Nemsokára kiderült, hogy megérte a témával foglalkozni, hiszen ezek a gondolatok tették őt a történelem egyik legsikeresebb csalójává.

Mint az érvényesülni vágyó, ám egyszerű származású férfiak általában, úgy ő is feleségül vett egy dúsgazdag özvegyet, és orvosi praxist kezdett Bécsben. Rövidesen a nyilvánosság elé állt az elméletével, ami egyébként változtatás nélkül használható a mai napig is, mivel minden ízében tökéletesen megfelel a jelenkori misztikus doktrínák ideológiai és üzleti alapkövetelményeinek.

Mesmer szerint az emberi testet áthatja valamiféle titokzatos energia, az úgynevezett életmagnetizmus, vagy egyszerűen csak magnetizmus. Ez – mint egy folyadék – szabadon áramlik bennünk, ezzel fenntartva az életerőt. Amikor betegek leszünk, ennek a misztikus fluidumnak a keringésében zavar keletkezik, amit csak szakavatott gyógyító képes újra rendbe tenni. Ő volt az, aki a saját elmondása szerint rendelkezett ezzel a tudással.

Módszere a következőkből állt: a páciensét leültette egy székre, ő maga is leült vele szemben, olyan közel, hogy összeért a térdük. Ekkor Mesmer elkezdte mozgatni a kezét föntről lefelé, a válltól a karok mentén, majd megfogta az illető kezét, esetleg a markába szorította a hüvelykujját, vagy a gyomorszája környékére nyomta a tenyerét, és intenzíven a szemébe nézett.

Eközben saját elmondása szerint belső energiái segítségével újraindította a beteg szervezetében az életmagnetizmus elakadt áramlását.

Ez a folyamat gyakran órákig eltartott, és az alany nemritkán transzba esett vagy görcsrohamot kapott. Ilyenkor Mesmer a kezelést megszakította, mert szerinte éppen az ilyen szélsőséges reakciók előfordulása volt a jele annak, hogy a beavakozás sikeres volt.

Egy idő után – talán azért, hogy változatosabbá tegye a show-elemeket – új eljárást vezetett be. Elkezdett az ügyfeleivel nagy vastartalmú folyadékot itatni, majd látványos mozdulatokkal mágneseket mozgatott a test betegnek gondolt tájékai fölött. Ezzel akarta hatékonyabban mozgásba lendíteni a testben elakadt életfluidum áramlását.

A módszerei népszerűnek bizonyultak, a páciensek egyre nagyobb számban érkeztek, Mesmer pedig bekerült a társadalom magasabb régióiba. Előkelő társaságba járt, jótékonykodott, a művészetek patrónusává vált. A hagyomány szerint egy ízben az ő kertjében adták elő Mozart tizenkét éves korában komponált „Bastien and Bastienne” című operáját.

Folyamatosan kereste az orvosi szakma elismerését, ám a szakma általános vélekedése és hivatalos állásfoglalása is az volt, hogy az életmagnetizmus létezése nem bizonyítható, és Mesmer állítólagos sikerei kizárólag a páciensek hiszékenységének tudhatók be.

Néha komolyabb kudarcok is érték: ilyen volt például az a kínos eset, amikor elvállalta a híres vak operaénekesnő, zongoraművész és zeneszerző, Maria Theresia Paradis gyógyítását. Ugyanarról a hölgyről van szó, akinek a magyar Kempelen Farkas készített kottaírógépet. Maria látása a kezelése közben átmenetileg javult, utána azonban éppen olyan vak maradt, mint korábban, és nagy botrány kerekedett. Mesmernek diszkréten távoznia kellett Bécsből, de nem keseredett el. A praxisát egyszerűen áthelyezte Párizsba.

Erre az időre viszont továbbfejlesztette az előadását, mert már nem győzte a hozzá fordulókat kezelését. A gyógyítás tíz-húsz fős csoportokban zajlott, és grandiózus formát öltött. Egy helyiség közepén a betegeket egy nagy állóváza várta, amiből

körben, a felső pereme alatt fémrudak és zsinórok álltak ki a szélrózsa minden irányába. A gyógyulni vágyók körbeállták az edényt, a beteg testrészüket nekifeszítették egy-egy rúdnak, és az egyik kezükkel megfogták a hozzá tartozó zsinórt. A másik kezüket összeérintették a mellettük állókkal, így „zárták az áramkört”, és megkezdődhetett a magnetizmus áramlása. Maga Mesmer lila selyemköntösben, arannyal díszített papucsban pózolt a szertartás alatt; körbejárta a pácienseket, hipnotikus pillantását a szemükbe fúrta, és némelyeket transzállapotba hozott, másokból sikolyokat és görcsöket váltott ki. Őket a komornyikja kivezette, és egy hátsó szobában megnyugtatta.

A híre végül eljutott a francia királyig is. XVI. Lajos ki is nevezett egy bizottságot, hogy vizsgálják meg a hozzá hasonló elveket valló gyógyítók valós képességeit. Ez a testület nem akárkiből állt, tagja volt többek között a híres vegyész, Antoine Lavoisier, valamint az Egyesült Államok későbbi alapító atyáinak egyike, Benjamin Franklin, sőt Joseph Ignace Guillotine is, akinek a kivégzőgéppel kilenc évvel később magát a királyt fejezték le. A vizsgálataik során ők sem találtak bizonyítékot semmiféle életfluidum létezésére, az állítólagos gyógyulásokat kizárólag a képzelet eredményének nyilvánították.

Mindez ugyan pizskálta Mesmer híúságát, de természetesen nem akadályozta meg abban, hogy tovább praktizáljon. A tevékenységét hosszú és elégedett élete végéig folytatta, több országban már élete során alakultak a mesmerizmust népszerűsítő és alkalmazó társaságok. 1815-ben, nyolcvanévesen halt meg, és misztikus szimbólumokkal díszített, aranyozott feliratú sírja a mai napig megtekinthető a németországi Meersburgban.

Nemcsak a neve alakult gyakran használt angol szavá, hanem azóta is léteznek a tanításai alapján létrejött társaságok. A francia Riviérán, Nizzában is működik egy ilyen intézet, amelyik egy orvos vezetésével, borsos áron tanfolyamokat tart, könyveket ad ki, hipnotizál, gyógyít. Franz Mesmer láthatólag tartósan jövedelmező üzletágat alapított kétszázötven évvel ezelőtt. ♦

MINDEN KÖRÜLTETTED FOROG

KOLPING HOTEL
★★★★

BopoOrszág

HANAMI
BEAUTY & SPA

**NEKEM GONDTALAN
UNOKÁZÁS.
NEKI EGY ÉLETRE
SZÓLÓ ÉLMÉNY.**

kolping.hotel.hu

ÖSSZEÁLLÍTOTTA –
GERGELY-BAKA ILDIKÓ, FODOR KRISZTINA

SOROZAT –
KIMENŐ

SZEPTEMBERI KIMENŐ

VIDÉKI SZÍNHÁZAK FESZTIVÁLJA

Nyolcadik alkalommal rendezik meg a Vidéki Színházak Fesztiválját. A debreceni Csokonai Színház, William Shakespeare művéből készült *Lear* előadása nyitja a sort. Több más nagyszínpadi és stúdióelőadás mellett szombaton a kecskeméti Katona József Színház előadása, *A király beszéde* – Béres Attila rendezésében – várja a közönséget, amely a 2010-ben bemutatott, *David Seidler* forgatókönyvéből készült nagy sikerű film adaptációja.

Vasárnap két előadás zárja a fesztivált: a Nagyszínpadon a tatabányai Jászai Mari Színház *Švejkje*, az Arizonában pedig a kaposvári Csiky Gergely Színház *Korai menyegzője* kerül színre.

Budapest, Thália Színház, 2019. szeptember 2–8.

XIII. ARS SACRA FESZTIVÁL

Idén szeptemberben, határon innen és túl újra feltűnnek a már európai védettséget is élvező piros angyalkák, hogy hirdessék a zsidó-keresztény kultúra mélyéről fakadó művészeti értékeket. Nyitott templomok, kiállítások, koncertek, színházi előadások, filmvetítések, tematikus séták, több száz ingyenes lélekemelő program vár mindenkit.

A helyszínekről és rendezvényekről a www.ars-sacra.hu oldalon tájékozódhat.

Több helyszínen, 2019. szeptember 14–22.

ÚJ LEMEZZEL JELENTKEZIK A SZENT EFRÉM

A Szent Efrém Férfikar, Magyarország legnépszerűbb vokális férfikórusa második lemezét adta ki a Fonó gondozásában. A *Wings* című lemezen – magyarul talán az *Angyalszárnyak* címet viselhetné – angol, arámi, egyházi szláv, görög, hindi, latin, magyar, galikoportugál, sotho, szárd, szerb és ukrán nyelven találunk imákat. A lemezcím a testnélküli mennyei erők „legföldibb” attribútumát, a szárnyakat idézi föl, amelyekkel oly gyorsan és hatékonyan viszik el a segítséget mindenfelé a nagyvilágba. A Szent Efrém Férfikar megpróbál a saját hangvételével és stílusában az angyali kórusához csatlakozni.

SZEMREVALÓ FILMFESZTIVÁL

A Svájci Nagykövetség, az Osztrák Kulturális Fórum és a Goethe Intézet közös filmhete a német nyelvterület filmkultúrájából ad ízelítőt, ezúttal is eredeti nyelven, magyar felirattal. A *trafikos* című film *Robert Seethaler* nemzetközi bestsellere alapján készült: megrázó történet egy fiatalemberről, aki Bécs náci megszállása idején köt barátságot *Sigmund Freud*dal. A híres pszichiátert az idén elhunyt *Bruno Ganz* alakítja, akire a fesztivál néhány filmjének vetítésével emlékeznek.

A közel 20 filmből álló program elsősorban társadalmi és lélektani kérdésekkel foglalkozik, de több dokumentumfilm is lesz a kínálatban.

Budapest, Művész Mozi, 2019. szeptember 26–október 6.

Részlet Bruno Ganz egyik filmjéből

ATYAI ÁG

Agócs Gergely rendszeresen jár gyűjteni a nogaj, kumuk és egyéb, az egykori Kazár Kaganátus területén élő türk népcsoportok falvaiba, munkája során megszámlálhatatlan és zeneileg, kultúrtörténetileg izgalmas egyezésre talált, amelyeket szakértő formában tár a hallgatóság elé a koncerteken. Legutóbb 2019 június végén tért vissza egy útról, amelynek során három kaukázusi régió mintegy 15 különböző (egymástól többszáz kilométerre fekvő) helyszínén végeztek gyűjtéseket. 2019 őszén Dagesztánból, a Karacsáj-Cserkesz Köztársaságból, a Kabard-Balkár Köztársaságból és Baskortosztánból érkeznek énekes és zenész vendégek, adatközlők, akikkel a Fonó Zenekar közösen hoz létre egy – a párhuzamokat megvilágító – színpadi produkciót.

Budapest, MŰPA, 2019. szeptember 24.

SZEPTEMBERI KIMENŐ

Nyílt próbákra, kulisszajárásokra, színházi várossétákra, közönségtalálkozókra, interaktív élményekre mindenképpen lehet számítani.

Több helyszínen, 2019. szeptember 21.

ERDŐVARÁZS – CSALÁDI NAP

Az állami erdőgazdaságok Budapest szívében mutatják be a vadregényes magyar erdők értékeit és az erdészek izgalmas munkáját. A kicsiknek és nagyoknak egyaránt szóló, változatos ismeretterjesztő programokat a magyar népi hagyományokból is merítő zenés színpadi produkciók színesítik. Játékos feladatok, kézművesség, vetélkedők és nyeremények, erdészeti gépek bemutatója, népi játszótér – ez mind várja a családokat!

Budapest, 2019. szeptember 20–21.

Fotó: Hlinka Zsolt

Idén először a Nemzeti Táncszínházba is ellátogathatunk.

ZEBEGÉNYI SÁRKÁNYFESZTIVÁL

A közösségi finanszírozású kétnapos eseményre várnak minden családot, készíthetünk sárkányt, részt vehetünk vetélkedőkön, workshopokon, lesz kézműves vásár és zenés programok is, de a Dunakanyarba érdemes elmenni csak azért is, hogy heverésszünk a mezőn.

Zebegény, 2019. szeptember 14–15.

SZÍNHÁZAK ÉJSZAKÁJA

„Te mit viszel magaddal?” Ez a mottója az idei Színházak Éjszakájának, amely során 34 teátrum várja izgalmas, csak ezen az estén látogatható programjaira a karszalaggal rendelkező nézőket. 2019-ben a Magyar Dráma Napján, szeptember 21-én szombaton lehet majd versenyt futni az idővel, és minél több színház eseményén begyűjteni az élményeket. A mottó ezekre a begyűjtendő élményekre utal.

KÉPMÁS-ESTEK

A HAGYOMÁNYOK HÁZÁBAN

SZÓRAKOZTATÓ, FELTÖLTŐ ESTEK MŰVÉSZI PRODUKCIÓKKAL ÉS BESZÉLGETÉSEKkel

ŐSZTŐL ÚJRA KÉPMÁS-ESTEK A HAGYOMÁNYOK HÁZÁBAN!

Az aktuális estekről a kepmas.hu/kepmas-estek oldalunkon találnak pontos információkat.

A korábbi Képmás-estekről YouTube csatornánkon összefoglalókat láthat: youtube.com/kepmas-magazin

RENDEZŐ:

KÉPMÁS
MAGAZIN | nőknek és férfiaknak

Media a
Családot
Alapítvány

TÁMOGATÓ:

MI ÚJSÁG, KUFLIK?

Van, aki még nem tudja, mi is az a kufli? Hát „se nem kifli, se nem kukac, simán kufli, ezt mondogasd!” A mesékben Zödön még mindig a legzöldebb, Pofánka a legpirosabb, Titusz a legsárgább, Hilda a leglilább, Valér a legkékebb, Bélabá a legbarnább, Fityirc meg a legszürkébb, mert... hát, mert annak is lennie kell valakinek! A „Mi újság, kuflik?” újra elkalauzol bennünket az Elhagyatott Rétre, ahol még akkor is történik valami, amikor nem történik semmi.

A mozifilm Dániel András író és grafikus – a Pagony kiadásában megjelent – sikeres könyvsorozata alapján készült a KEDD Animációs Stúdióban, Jurik Kristóf és M. Tóth Géza rendezésében. A film összes hangja most is Scherer Péter.

Országszerte a mozikban, 2019. október 3-tól

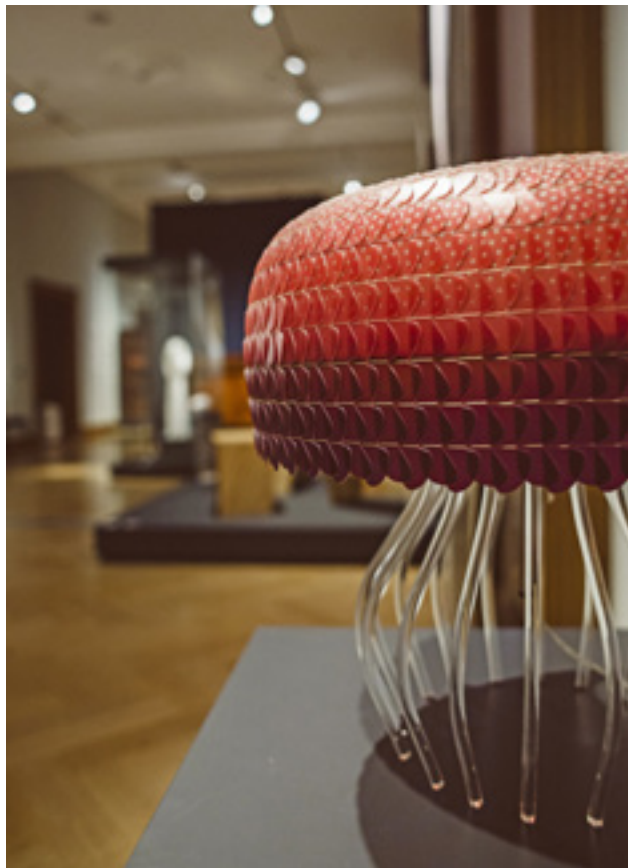

IPARMŰVÉSZETI KINCSEK A VÁRKERT BAZÁRBAN

A múzeum intézménye legtöbbünk számára magát a kiállítást jelenti, holott valójában jóval árnyaltabb és sokszínűbb szakmai munkát képvisel. Mivel foglalkoznak a muzeológusok, mi kerül egy múzeum gyűjteményébe? Többek közt ezekre a kérdésekre is választ ad a Várkert Bazár legújabb időszaki kiállítása, „Szubjektív – Az Iparművészeti Múzeum új szerzeményei a Várkert Bazárban” címmel.

- ◆ A Várkert Bazárban megvalósuló tárlat az Iparművészeti Múzeum mindennapi működésébe enged betekintést. Többek között olyan kérdésekre ad választ, hogy mivel foglalkoznak a muzeológusok, vagy milyen szaktudásra van még szükség egy múzeumban, mi kerül egy gyűjteménybe, mennyi ideig tart a restaurálás és egy kiállítás előkészítése, vagy miért nem lehet megérinteni, kipróbálni vagy éppen felpróbálni a műtárgyakat.

Az Iparművészeti Múzeum sokszínű gyűjteménye rengeteg különlegességet vonultat fel. A tárlat rávilágít arra, hogy a múzeumi munka minden egyes darab esetében jelentős hozzáadott értéket képvisel, és a kulisszák mögé is bepillantást enged. Bemutatja a jelenleg rekonstrukció miatt zárva tartó Iparművészeti Múzeum színpadok mögött zajló aktív munkáját az ezredforduló óta bekerült és az utóbbi két évtizedben restaurált műtárgyakon keresztül. A múzeum az ezredforduló óta több mint 6000 tétellel gazdagodott, ezek közül több ezer jelenleg is megtekinthető a honlap folyamatosan bővülő adatbázisában. A „bezárt múzeum” életéről hírt adó legújabb szerzeményekből készült mostani válogatásban hagyományos használati tárgyak ugyanúgy szerepelnek, mint autonóm műalkotások. Külön egységet alkotnak a szakrális művek, és külön tematikus fejezetet képviselnek a restaurátori munka által megújult darabok. ◆

HOGYAN LESZ EGY MŰTÁRGYBÓL KIÁLLÍTOTT DARAB?

A folyamat már a múzeumon kívül elkezdődik, amikor a muzeológus kiválasztja a tárgyat a gyűjtemény számára és javasolja annak beszerzését. Ezt követően célzott kutatómunkával tárja fel a tárggyal kapcsolatos információkat, majd közlésezi azokat, elhelyezve ezzel a muzealizált darabot nemcsak a gyűjteményben, hanem a téma nemzetközi szakirodalmában is. A tárgy fizikai állapotának megőrzése, ezen túl pedig a darabok kiállíthatóvá tétele a restaurátor feladata, aki a kisebb konzerválástól a nagyszabású restaurálásig sokféle beavatkozást végez. A közönség megszólításához kommunikációs és múzeumpedagógus

szakemberek munkája is szükséges, enélkül szűk szakmai közegben maradna mindaz az érték, amelyet a műtárgy képvisel, és amelynek értékét csak növeli a gyűjtemény fejlesztésére és a műtárgyak megővására fordított munka. A felsorolt szakemberek és az intézményt működtető stáb munkája nélkül nem maradhatna fent a másfél évszázada folyamatosan gyarapodó kollekción.

A kiállítás 2020. január 31-ig megtekinthető a Várkert Bazár Testőrpalotájában.

Cím: Várkert Bazár, Testőrpalota
1013 Budapest, Ybl Miklós tér 2.
Nyitvatartás: kedd–vasárnap 10.00–17:30

(x)

BAJTAI ANDRÁS

VAN VALAMI

van valami,
amit régóta el akarok mondani neked,
kerülve mindenféle szentimentalizmust,
még ha csillagok nélkül nem is olyan szép,
taposhatsz rajta, mint a faleveleken,
elfelejtheted, mint régen látott barátok arcát,
vagy hagyhatod lebegni közöttünk
elszabadult luftballonként,
csak ki kellene mondanom,
lazán és könnyedén,
akár egy hanyagul odavetett sziát,
eléd dobni, mint fuldokló halat,
és reménykedve várni,
visszaengeded-e a vízbe,
vagy mögéd osonni egyszer,
amikor nem számítasz rá,
és füledbe súgni,
de bárhogy döntök is,
végül nem mondok semmit,
csak nézlek,
ahogyan nyárvégi gólyák nézhetnek
fészükre indulás előtt

LACKFI JÁNOS BIOLÓGIAI ÓRA

◆ Akartál valamit mondani, amikor kettesben maradtunk a fürdőszobában, ott, a házibuliban, csupa nagyarcú, multicégek jól fizetett rabszolgái, akik azzal hitegetik magukat, hogy egy napon kiszállnak az egészből, művészetelméletet tanulnak Hágában, kolera elleni védőoltást szállítanak Kongóba, beiratkoznak egy dobkurzusra Malajziába, megkerülik hajón a földet vagy lefutják a manhattani maratont. Biztos lesz köztük, aki meg is teszi, miért ne, csak untam a vergődésüket. A nagytmondásukat. És te is untad. Együtt untuk. Helyzetük foglyai, autójukat, ruhájukat, lakásukat, nyaralásukat már nem tennék kockára, az jár nekik. Lehet, kompenzáltunk, én, a kezdő tanár és te, a gyakorló újságíró. De amikor bemenekültünk csókolózni a fürdőszobába, mondani akartál valamit, úgy néztél, mint mikor mondani akarsz valamit, de nem mondtál.

Akartál valamit mondani, amikor elvittél anyádékhöz, és végigvettem a húsleves-rántotthús-nagyíretese kötelező traktát, ne mondják, hogy az a vékony kis virágszál talán bizony beteges, sápadt az arca, nem tudom, aranyom, rendben, hogy értelmiségi, de valami egészségesebb lányt nem találni ott, Pesten? Éreztem, kilóra, centire, térfogatra, rezzenésre méregetnek, arcizmaimat ellazítottam, cukros mosolyom maga volt az ígézet, nem találnak fogást rajtam, csak azért sem. Úgyis találnak. Sarokba szorítanak, nyakon csípnek, nem kegyelmeznek. Kettesben kísérteltünk a kertbe, megmutattad a gyerekkori hintádat, meg is lökted, nyikorgott, nagyapád hegesztette, ő már nem él, a hinta még áll, és megint olyan fejet vágtaal, mint amikor akarsz mondani valamit, de nem mondtál semmit.

Akartál valamit mondani, amikor háromévesek lettünk, hogy ilyen modorosan fogalmazzak, és összehoztad a meglepi-partit, tényleg meglepi lett, azt hazudtad, hogy interjú csinálsz valakivel abban a vendéglőben, ugorjak már be, mikor végzel, úgy legalább együtt megyünk haza, tele volt a fejem a sulis gondokkal, majd otthon ünneplünk kettesben, ez motoszkált bennem, és aztán különterembe vezettek, sorra jöttek a barátok, ajándékokat hoztak, egy óra múltán leléptek, sajnos nagyon siettek, mi meg ott maradtunk gyertyafénynél kettesben, és akkor te... Na, megint nem mondtál semmit, pedig azt hittem, akarsz, és lehet, hogy akartál is akarni, de nem jött össze.

Akartál valamit mondani, ahogy ballagtunk a Balaton-parton, és az út mentén szedett fűgék

szinte természetfeletten tömény édessége olvadozott a szájunkban, és gyerekek kergetőztek vízpisztollyal, kaptam egy spriccet, felnevettem. És párocskák andalogtak a part kövein, van ez az új sznob és nomád szokás, hogy hátizsákban hozzák a párás borosüveget, a talpas poharakat, a padon ülve koccintanak. És fiatal, izmos fiúk dobálták egymást a vízbe, üvöltve, valószínűleg volt már bennük egy löket. És hirtelen kitágult a vízfelszín, vörösrézben úszott, narancsfényben összesistergett a kezünk, a szádát is kinyitottad, hallottam, ahogy nyelsz egyet, éreztem, ahogy keresgéled a megfelelő szavakat, már a válaszon gondolkodtam. Aztán eszedbe juthatott, ahogy ismerlek, hogy szánalmasan giccses ez a pillanat, ne már, hogy így kelljen eldőlnie, és megátalkodottan, csak azért sem mondtad ki.

Akartál valamit mondani, nyilván azért vetted a jegyet Mallorcára, némi szervezési akrobatikával én is el tudtam cserélni a pénteki óráimat, egész hétvégénk volt rá, neki is futhattunk, nem kellett elsietni, megfordult a fejemben, hogy valamelyik patinás vendéglőben vagy kávézóban, ahová mintegy véletlenül térünk be, nem várt meglepetés fogad, egyszer már összehoztál ilyesmit, de az is elég, ha csak elhangzik, aminek el kell hangoznia. Ódon faragások, színes falak, türkiz medencék, kirobbanó életöröm, burjánzó virágok, örvénylő zene mindenfelől. Az élet balkonon csókolózás, macskakövön caplatás, könnyű borok kortyolgatása, semmi tét, csupa napfény, csupa lebegés, gondoltam, itt könnyebb lesz, nem szorítják szívedet azok a gubancok, amelyek egy gondterhelt országban gúzsba kötnek, a francba, nem mondtad ki, még a reptéren, hazafelé, a vízizű americanót kortyolgatva sem.

Tudom, egy férfinak ez kommunikációs kérdés, a legjobb pillanatban, a legjobb stílusban... Egy nőnek viszont húsba vág, neki ez biológia, úgyhogy ne nézz rám ilyen elkerekedett szemmel, persze, hogy nem érted, megesküdtem volna rá. Igen, elküldtem a papírt a japán ösztöndíjra, és most jött meg a válasz, mehetek egy évre, lehet, kettőre is, ha bejön. Lövésem sincs, mit képzelél, tényleg, vajon mit? Ja, minden rendben volt köztünk, viszont hó végéig ki kell pakolnod a cuccaidat, felmondtam az albérletet. Most hétvégére hazaugrom anyámékhoz, és az lenne az ideális, ha vasárnap este, amikor hazajövök, a te részed üres lenne, a kulcs itt várna az asztalon. Elég, ha behúzod az ajtót, írhatok pár búcsúsort, ha van még mit mondanod, de nem ragaszkodom hozzá, a lényeg, hogy már ne legyél itt. ◆

SZÖVEG –
OSZTOVITS ÁGNES

Miért szeretjük a magyar irodalmat?

József Attila szavait kissé átalakítva azt tanácsolnánk, csak az olvassa *Háy János* kilencszáz nagy oldalas irodalomtörténeti kötetét, aki ismeri és szereti az író, s akinek szívében néha elidőz a tigris és a szelíd őz. Nemcsak azért érdemes József Attilát megidézni, mert a harminchat fejezetből álló könyv talán legszebb, legérzékenyebb írása, „Az utolsó messiás” róla szól, hanem azért is, mert alkatilag, intellektusát, tehetségét tekintve leginkább vele rokonítható a szerző. Istenkísértő vállalkozás.

HÁY JÁNOS „KIK VAGY TOK TI? – KÖTELEZŐ MAGYAR IRODALOM”

című munkája, hiszen nem kevesebbre vállalkozik, mint hogy áttekintse *Bornemíssa Péter*től napjainkig (az egyetlen élő szerző a könyvben a dalokat író *Víg Mihály*) az irodalomkönyvek legfontosabb figuráit, fejezeteit – s tigrisként

üvöltve szóvá tegye az irodalomtörténet és -kritika méltánytalanságait, s szelíd őzként gyönyörködjön, dicsérjen, lelkesedjen.

Ha az olvasó ismeri Háy János költői, elbeszélői és drámaírói munkásságát (nem mellékesen esszéit, útirajzeit), és szereti a látszólag eszköztelen, valójában élettől duzzadó, nyelvileg remekül megformált műveket, s magában folyton háborog az elmaradt kitérítések

miatt, akkor pontosan érti, kit miért szeret vagy éppen utál a szerző. Nem állhatja az irodalmi vezéreket, a hatalomhoz dörgölődzőket, nem szereti a világmegváltókat és nemzetmentőket. Úgy véli, a kortárs olvasó saját léthelyzetéhez illő műveket keres, s ha ilyenekkel kínálják meg már az iskolában is, szeretni fogja a magyar nyelv és irodalom tárgyat. Ha nem, örökre elhidegül egyetlen közös kincsünkötől, a magyar irodalomtól.

Háy könyvének újszerűsége abban rejlik, hogy a műveken túl az alkotó személyiségére is kíváncsi. Pompás portrékat rajzol hajdanvolt mesterekről, tévedéseket igazít helyre (*Móricz*, a műparaszt), nagy művészeket taszít le a trónról (*Jókai*, *Babits*, *Kosztolányi*, *Szabó Lőrinc*), miközben elismeri, hogy néhány alkotásuk révén mindörökre biztosították a helyüket a panteonban. Élénken, de bennfentes hivatkozások nélkül vitatkozik a nyugatosok és a későbbi újholdasok értékítéleteivel. Nem állhatja az irodalmias irodalmat, amelynek kritikátlan felmagasztalása – ma már tudjuk – mérhetetlenül sok olvasót taszított el a kortárs irodalomtól a nyolcvanas évek vége óta.

Ahol együtt munkálkodik a tigris és a szelíd őz, ott van indulat, igaztalan bántás, de van sok szeretet is. Van kemény határozottság és játékosság. Komolyság és

móka. E tekintetben a „Kik vagytok ti?” remek Háy-próza. Úgy mélyenszántó, hogy nem akarja a mélység látszatát kelteni, fontos igazságokat mond a szépirodalmi művek természetéről, de soha nem fontoskodik, nem a tudós esztéták nyelvén, hanem eleven emberi hangon szól. Elfogultságai ellenére is az utóbbi idők legszerethetőbb, legizgalmasabb kötete.

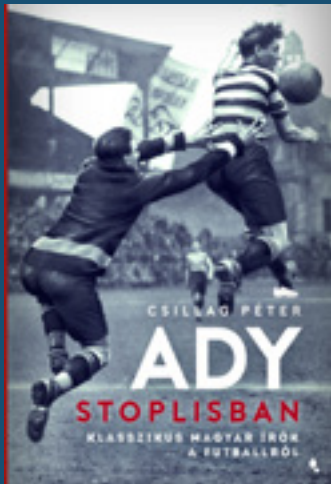
(Európa Könyvkiadó, 2019., 7499 Ft)

Egy évtizede még elképzelhetetlen volt, hogy egy olyan jelentős író, mint például Háy János, beatzenészként is színpadra álljon, ma már természetes, ahogy az is, hogy költők izzadjanak csatárként vagy fedezetként

a focipályán.

CSILLAG PÉTER „ADY STOPLISBAN”

című kötete a XIX. század végével, a futball hazai meghonosodásával, a modern magyar irodalom megszületésével indul és Mándy Ivánnal zárul. Huszonöt klasszikus magyar író élményeivel, véleményével szembesíti az olvasót, rendkívül felkészülten és szellemesen. Kiderül, hogy a foci szinte mindenkit

állásfoglalásra készítet, és nagyon hamar nyilvánvalóvá válik, hogy ez a játék, a mérkőzés, a szurkolás a társadalom egészét formáló erő, amelyet lehet arisztokratikusan elutasítani, de megkerülni nem. Hiába kesereg *Móricz Zsigmond* vagy *Márai Sándor*, hogy a focirajongók nem olvasnak, hiába követeli *Ady* bátyja, a tanfelügyelő, *Lajos*, hogy tiltsák be a futballt, a diadalúton nincs megállás.

Reméljük, Csillag Péter folytatja a munkát, s eljut a kortárs íróválogatottig.

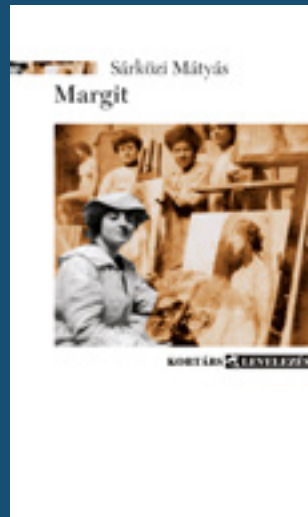
(Jaffa Kiadó, 2019., 3490 Ft)

A magyar irodalomtörténet egyik legvarázslatosabb műz-sájának élettörténetét írta meg

SÁRKÖZI MÁTYÁS „MARGIT”

című remek könyvecskében, amely fotókkal együtt csupán száz oldal, mégis felölel majdnem egy évszázadot.

A Londonban élő szerző megírta már világhírű nagyapja, *Molnár Ferenc* és szerelmei történetét, emléket állított édesanyjának, a nagyszerű irodalomszervező *Sárközi Mártának*, apjának, a mártírhálált halt költőnek, *Sárközi Györgynek*, s most itt áll előttünk a nagy-

mama, *Vészi Margit* (1855–1961), a híres lapszerkesztő, *Vészi József* lánya, aki *Ady Endre* „Margita élni akar” című kötetét ihlette, aki férjhez ment *Molnár Ferenc*hez, megszülte egyetlen lányát, a későbbi *Sárközi Mártát*, de gyorsan otthagyta a sikeres drámaíró, s aki a neki címzett „Liliom” című, világsikerű darabtól sem hatódott meg. *Margit* tanult festészetet, volt haditudósító és kulturális riporter, később Hollywoodban forgatókönyvíró. A lába előtt hevert a fél világ, köztük lelkes hódolója, a nagy *Puccini*, de *Margit* végül egy olasz báróval kötött házasságot.

Idős korában unokája biztatására felidézi élete fontos eseményeit – e *Sárközi Mátyásnak* címzett emlékező levelek képezik a könyv gerincét. Az unoka nem titkoltan büszke nagyanyjára, de nem hallgatja el, hogy élete legnagyobb szerepében, az anyaságban *Margit* rosszul vizsgázott.

Sárközi Mátyás könyve igazi csemege, kultúrtörténet és fordulatokban bővelkedő regény. Öröm olvasni.

(Kortárs Kiadó, 2019., 2500 Ft) ♦

SZÖVEG –
DÉR KATALIN klasszika-filológus

SOROZAT –
BIBLIA ÉS IRODALOM

A REJTELMES ASSZONY

Barlangszobád mélyén üdvözlég্য Mária,
teljes malasztal.
Angyalszárnyak suhogásában áldott vagy
te az asszonyok között.
Kopogtat sziveden a Lélek:
itt az idő a Kígyó fejét széttipornod.
Téged választott kezdettől az Úr, kezdettől
várja válaszod.
Téged állított mindensége közepébe,
tebened tornyosulnak tervei.
Egyetlen kis szavadtól függ a Történelem
változása.
„Nem” – mondd, és az üdvösség nagy
terve összeomlik,
a próféták reménye hamuvá lesz,
s a Szeretet, mely a parttalan Isten áradni
vagyó partjain türemlik,
zokogva visszafordul önmagába.

(Rónay György: Annunciáció, részlet)

◆ A verscím, a latin *annunciáció* jelentése *hírüladás*. Arra az eseményre utal, amikor Gábrriel arkangyal Mária tudtára adja, milyen súlyos feladatot szán neki Isten a maga szabadító művében – éspedig nem teherként, hanem áldásul, kegyelemből –, azt, hogy a Megváltó anyja legyen (Lukács evangéliuma 1,26–38). Évszázadokkal a kereszténység születése előtt az ószövetségi próféták már tudták a sugalmazás misztikus tudásával, hogy a megváltásban valami kimondhatatlanul misztikus szerepe lesz az Asszonynak, még ha azt nem is sejtették, kicsoda lesz ez az asszony. A költő az ősi keresztény felfogásnak megfelelően Máriát látja, őrá ismer abban a sejtelmes próféciaiban, amely rögtön a Szentírás elején, az első bűn után hangzik el magának Istennek a szájából a kígyónak, a gonosznak címezve: „Ellenségeskedést vetek közéd és az asszony közé, a te sarjad és az ő sarja közé: ő széttiporja fejedet, te pedig a sarkába marsz.” (Teremtés könyve 3,14–15) Ezen ósevangéliumnak nevezett jóslat rejtelmes asszonyát a keresztények kezdettől Máriával, sarját pedig Jézussal azonosították. Rónay a bűnkígyó fejének, minden rossz forrásának eltiprását a sarj mellett az asszonynak is tulajdonítja, méltán. Mária oly mélyen azonosul Fiával, mintha annak cselekedeteit ő is tenné, szenvedéseit ő is szenvedné.

A választott nép hitének mélyrétegében mindig is ott élt a megváltás, a Megváltó és az Asszony titokzatos kapcsolatának sejtelve, olyan bizonyossága, amely csak ritkán emelkedett a kimondható tudás felszínére. Jeremiás próféta több száz évvel Jézus megjelenése előtt megjövendölte, hogy Isten egykor új szövetséget köt népével, sőt, pontosan leírta ennek az új szövetségnek a főbb jegyeit is (Jeremiás könyve 31,31–34). Ezt azonban pár verssel megelőzi egy másik, sokkal kevesebb figyelemre méltott prófécia, amely az asszonyról szól, és mint minden, a megváltásban így vagy úgy közreműködő asszonnyal kapcsolatos szöveg, igencsak rejtelmes: „Asszony férfit vesz körül, s ezzel az Úr új rendet teremt a földön” (31,22).

Carlo Maratta (1625–1713): Angyali üdvözlet; olaj, lenvászon, 101×75 cm.

E kijelentés olyan homályosnak tűnt, hogy a fordítók megpróbálták racionálissá fésülni, például: *nő jár a férfi után, vagy az asszony visszatér férjéhez és hasonlók*. Ám a szövegben mégis csak az áll, hogy *asszony férfit vesz körül*, ez pedig Mária és fia kapcsolatára utal. Titok, amelyet jobb is meghagyni misztériumnak, hisz láthatóan maga a próféta sem tudott többet arról, amit ki kellett mondania. Mária körülvette a Megváltót teste sátorával, majd gondoskodásával, és ugyanígy zárta

magába Gábrriel szavait, így foganta a gyermeket, és annak születése után sem engedte el magából az Igét, miután az Jézusban testté lett. Bensőjében megőrizte az ígétet, amelyeket a Lélek sugalmazására mondtak ki előtte, hol Jézus, hol pásztorok, hol angyalok, hol mások. A titokzatos prófécia éppen itt, az új szövetség bejelentése előtt arra vall, hogy e szövetségben valóban valami nagy és rejtelmes szerepe volt az asszonynak. Nagy titok ez. ♦

SZÖVEG –
NAGY VILLŐ

Lázadók

„Neveletlenség”, „az örület sznobériája”, „a poén nélküli viccek” – csak néhány a szurrealizmus definíciói közül, amelyeket a Variétés 1929-es áprilisi különszáma közölt. A két világháború közötti években kibontakozó művészeti mozgalom a dadaizmusból indult, és elődjével ellentétben a mai napig kedvelt és előszeretettel alkalmazott alkotói látásmód. A tudat alatt rejtőző képek, fantáziák, álmok népszerűsége, szoros összhangban a lélektan fejlődésével és az iránta való érdeklődéssel, jó száz év óta töretlennek mondható. A „Válság és újjászületés” alcímet viselő tárlat jó alkalom saját határaink kizárására, esetleg óvatos megkérdőjelezésére is az alkotásokon keresztül.

- ◆ A Nemzeti Galéria jelenlegi kiállítása a mozgalomban fontos szerepet játszó 1929-es évré összpontosít. A festmények, grafikák mellett szobrokat és filmeket is láthatunk a nyáron megnyílt válogatáson, többek közt Salvador Dalí, Pablo Picasso, René Magritte, Yves Tanguy, Joan Miró, André Kertész, Brassai, Francis Picabia és Alexander Calder alkotásait.

Mint e névsorból is látható, a mozgalom nem volt teljesen homogén, s a különböző nézetek képviselőinek nem mindig adatott meg a békés egymás mellett élés lehetősége.

Dalí, aki talán elsőként jut eszünkbe a „szurrealizmus” szó hallatán, súlyosan összekülönbözött az irányzat pápjaként regnáló André Breton íróval, aki a mozgalom teoretikusaként tartott számot a tagok engedelmességére.

Dalí lázadását Bretonnak a kommunizmus felé tett határozott irányváltása váltotta ki.

Dalínak a „Részleges hallucináció: hat Lenin-kép egy zongorán” című művét, a lényegében egyetlen dallamot ismerő hangszer szimbolikáját itt nekünk, Közép-Európában nem szükséges részletesen elmagyarázni. Dalí, mint afféle valódi polgárpukkasztó művész, a politikusból kreált apafigura ellen lázadt elsősorban.

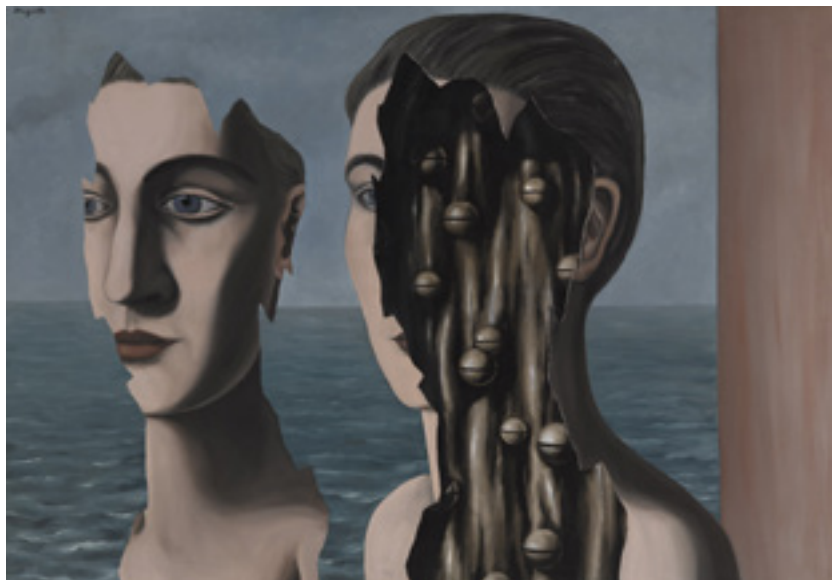
A Grand Jeu (Nagy Játék)-csoport tagjai szintén kivívták Breton elutasítását. A csoportot neve ellenére nem a derűs szemlélet jellemezte. A reális világ teljes elutasításával ők voltak a mozgalom szélsőségei.

Radikális álláspontjukat különös módon azonban a kiállított műveik hangulata szinte nem is sejteti. Lázadásuk jobban érthető, ha tudjuk, a háttérben az első világháború által súlyosan megsebzett gyermekkoruk áll.

Kép: Centre Pompidou, MNAM-CCI/Georges Meguerditchian/Dist. RMN-GP
Centre Pompidou, MNAM-CCI/Jacques Faujour/Dist. RMN-GP © Successió Miró / Adagp, Paris

Tudatmódosító szerekkel, a szándékosság kiiktatásával, halálközeli élmények provokálásával igyekeztek felszínre hozni a lélek mélyén rejtőző tartalmakat, sőt, azok elsődlegességét hirdették a reális tapasztalatokkal szemben.

René Magritte: A kettős titok, 1927; olaj, vászon, 114×162 cm
Párizs, Centre Pompidou, Musée national d'art moderne – Centre de création industrielle

Joan Miró: Festmény, 1930; olaj, vászon, 155,3×235 cm
Párizs, Centre Pompidou, Musée national d'art moderne – Centre de création industrielle

A „bomlasztók” harmadik csoportjában két fotóst, Jacques-André Boiffard-t és Eli Lotart említhetjük, akik a Grand Jeu-csoporthoz képest épp ellenkező álláspontot képviseltek.

Ők az élet nagyon is valós, mégis képtelen pillanatait keresték, tudatosították.

A „La Villette vágóhídján” a sorba állított marhalábak, tekergő belek fotói vagy Boiffard George Bataille „A nagylábujj” című esszéjéhez készített illusztrációi azt a kérdést szegezik a nézőnek: biztos-e, hogy ami megszokott, az normális is egyúttal? A jelentéktelennek tartott testrészeiről készült fotók felnagyított léptékük miatt idegenkedést, sőt, rossz érzést váltanak ki a nézőből.

A konfliktusok, eszmei különbözőségek ellenére a tárlat azt a határtalan szabadságot tükrözi, ahol nem számít tabunak sem az erotika, sem az agresszió, sem a vallási tekintély megkérdőjelezése.

A szürrealizmus hosszú ideje tartó népszerűségének egyik titka kétségkívül a regiszterek széles választéka, amiből kedvünk, vérmeiségletünk, világnézetünk szerint mazsolázhattunk a Magyar Nemzeti Galériában október 20-ig. ♦

CSILLAGVADÁSZAT HEGYEN-VÖLGYÖN ÁT

Eger neve összeforrt a *bikavérrel*. A város sokszínű programokat, szenzációs láttnivalókat és attrakciókat kínál, főleg szüret idején. Egyre népszerűbb a helyi borászok új kezdeményezése, a fehérboros házastítás egri csillag, a Szépasszony-völgyben tapinthatóak a megújulás jelei, az Eszterházy Károly Egyetem tornyában pedig igazi világszám vár minden látogatót: Európa legrégebbi *camera obscurája*.

- ◆ Eger belvárosától 25–30 perc sétára található a Szépasszony-völgy, amelynek újradefiniálása meglepően gyorsan és nagyon jó irányba halad. Az elmúlt évtizedek olcsó és rossz minőségű borait a prémium pincészetek megjelenésével elkezdték felváltani a kiváló, modern bikavérek, a szinte zsibvásári hangulat helyett pedig mára egy igényes boros találkozóhely képe rajzolódik ki. Ez a pozitív folyamat pedig igaz a borokat kísérő gasztronómiai kínálatra is.

A változás köszönhető többek között annak a tíz helyi borásznak, akik 2016-ban megalapították az Egri Borműhelyt azért, hogy a borvidéknek új, fiatalos lendületet adjanak. A gyakorlatban mindez az egri bikavér megerősítését, az egri csillag megismertetését és a Szépasszony-völgy újragondolását jelenti, ezeken kívül pedig egységes egri palackot is bevezetnek, amelybe csak a legjobb minőségű tételek kerülhetnek.

A Szépasszony-völgy eredetileg az egri püspök tulajdona volt, aki csak 1774-től engedélyezte a helyi földesuraknak, hogy itt pincéjük legyen. A puha kőzet alkalmas volt arra, hogy mély pincéket vágjanak bele, amelyek egyenletes hőmérsékletük révén hasznosnak bizonyultak a borok tárolására. Ma már több mint 150 kóstolópincét, éttermet, borszaküzletet találunk itt, így egyik helyről a másikra sétálva fedezhetjük fel a kedvenceinket. A völgy bejáratánál rögtön a Gál Tibor Doboz fából készült „ékszerdobozában” kóstolhatunk olyan különlegességeket, amelyek kereskedelmi forgalomba nem kerülnek.

Az Almogyar Érséki Szőlőbirtok vendégházai, háttérben a Nagy-Eged-heggyel

Több olyan csúcsborászathoz is betérhetünk, amelyek a völgyben az elmúlt három évben nyitottak egységet vagy megújultak, így látogassuk meg a Petrény Winery-t, a Tóth Ferenc Pincészetet, a Soltész Családi Pincészetet, hogy a legjobb boros élményekkel távozhassunk. Érdeemes betérni az Ostorosbor látványpincéjébe, ez a Szépasszony-völgy legnagyobb és talán leglátványosabb pincéje.

Eger belvárosa rendkívül sok látnivalót kínál, ezért érdemes (és praktikus) az ország legnagyobb borosnegyede előtt megnézni azt, amit szeretnénk. Az Egri Vár önmagában is maga a történelem, a Püspöki Palota, a Kazamata és a Panoptikum mind-mind a végváriak életét mutatják be. A török megszállás korából is értékes emlékek maradtak fent. Nézzük meg a 40 méter magas minaretet és onnan a lenyűgöző kilátást, majd igyunk meg egy török kávét a Pasa Sátorban. Töltsünk el pár órát a ma is működő Török fürdőben, amelynek legrégebbi

medencéje még 1610-ben épült, és saját gyógyvize közvetlenül a lábunk alatt tör fel a kőlapok között, valamint tekintsük meg a másik fürdő, a Valide Sultana romjait.

A barokk stílusú Egri Érseki Palota pár éve nyitott újra a látogatók előtt, itt a kiállítások mellett az úgynevezett Madaras termet is megcsodálhatjuk, ahol a madarakat élethűen ábrázoló freskókat a restaurátorok több mint 30 réteg festék alatt találták meg 2013-ban. A Főegyházmegyei Könyvtárba is érdemes ellátogatnunk: itt 170 ezer kötetet őriznek, köztük IX. Leó pápa iratgyűjteményét, valamint a Dante-kódexet, amelyből az egész világon mindösszesen három létezik.

Az Eszterházy Károly Egyetem egyik épületében található a Varázstorony, amelyben a csillagászati múzeum és a planetárium is működik, de az épület története is lenyűgöző. 1776-tól kezdte meg működését itt a 44 méter magas Specula, vagyis a csillagásztorony. A megfigyeléseket a hatodik emeleti termekből, a kupolából,

Tóth Ferenc Grand Superior egri csillaga kóstolás közben

illetve a teraszról végezték. Hell Miksa bécsi származású, magyar csillagász szerezte be az eszközöket Európa legjobban felszerelt csillagászmuhelyeiből. Érdekesség, hogy összesen 21 testvére volt, szülei és testvérei német nemzetiségűek voltak, azonban a tehetséges csillagász 1750-től már magyarnak vallotta magát, amit hivatalos iratok is bizonyítanak. Az ő nevére keresztelt csillagászati múzeumban megtalálhatóak a kor tudományos eszközei, a torony kupolájában pedig féltve őrzik azt a távcsövet, amelyet neves csillagászunk Londonban épített, és a mai napig teljesen eredeti állapotában maradt fenn az utolsó csavarig!

A varázstorony leglátványosabb attrakciója a camera obscura. Lényegében egy hatalmas fényképezőgép, ahol tükrrendszerrel kivetítik a város élő képét egy asztal lapjára. Az egri sötétkamra világszinten is különleges, ez a kontinens legrégebbi működő ilyen készüléke. Napos időben látogassuk meg, hiszen ilyenkor a legjobb a kép minősége. Fontos, hogy a camera esős időben nem működik. A Varázstorony teraszán is érdemes elidőznünk, a szédítő magasból 360 fokos panorámát fényképezhetünk Egerről.

Több szervezett városnéző túrát találunk, ezekről érdemes a helyi Tourinform irodában (Bajcsy-Zsilinszky Endre u. 9.) érdeklődni. Szürethez illő tematikus sétákat három éve szervez Koklács Kata és Gál Veronika. A jellemzően két-három órás belvárosi kirándulás fontos gasztró- és borászati helyszíneken vezet végig; info: wineandgo.hu

Az egri határban az elmúlt időben két olyan helyszínt is létrehoztak, amelyeket napjainkban már borászati zárandokhelyként illene emlegetni. Bolyki Janó egy bezárt riolitufa-bányában lévő személtérakót alakított

Hell Miksa Londonban készített távcsöve

át borparadicsommá: többszintes udvarok tízméteres falak között, hatalmas pincék, étterem és barlanglakás várja a látogatókat. A másik kultikus helyszín az Almagyar Érseki Szőlőbirtok. Itt a szőlőtőkék közé négyszemélyes bungalókat, kilátót és medencét építettek, a borteraszról pedig tökéletes a kilátás a Nagy-Eged-hegyre, amelynek különlegessége, hogy lankáin vannak az ország legmagasabban található dűlői, közel 500 méteres tengerszint feletti magasságban. ♦

EXTRA TIPPJEINK

Egri utazásunk szervezéséhez, a látnivalók, szolgáltatók, programok eléréséhez tökéletes segítség Eger hivatalos turisztikai honlapja, a www.visiteger.com, használatát kifejezetten ajánljuk!

Szeptember 13–15. között ünneplik a Szépasszony-völgyben a szüretet izgalmas szüreti játékokkal, népművészeti forgataggal és persze borkóstolással.

Egerszalókon szeptember 14-én tartják a Szőlő Ünnepet, ahol az igazán elszántak a ládapakolásba is besegíthetnek. A belépés ingyenes, de regisztrációhoz kötött; www.standrea.com.

Szeptember 21–22-én a II. Vino Kóstoló Ünnepen hódolhatunk a legnemesebb italnak, különleges ételek és szakmai programok mellett.

Nálunk minden nap új élmény vár!

Szenzációs Szeptember a Kapitányban!

Hiába ér véget a nyár, a kalandok, az élmények és a középkori varázslat nálunk egész évben tart! Az új tanévet ráadásként szenzációs akciókkal indítjuk, nálunk az egész szeptember a családkról, a kikapcsolódásról és a szuper kedvezményekről szól!

Tervezze meg őszi pihenését a Kapitányban!
Néhány perc alatt összeállíthatja az Önnek leginkább tetsző ajánlatot, melyet online azonnal le is foglalhat!

Őszi árak már: 13 900 Ft fő/éj-től

Bővebb információ: www.hotelkapitany.hu/online-foglalas

Hotel Kapitány ★★★★★ superior **Wellness**

8330 Sümeg, Tóth Tivadar u. 19. • Tel./Fax: +36 87 550 166 • +36 87 550 167
E-mail: sales@hotelkapitany.hu • foglalas@hotelkapitany.hu • www.hotelkapitany.hu

SZÖVEG –
MIRTSE ÁRON zoológus

SOROZAT –
VADÁLLATOK KÖZELRŐL

AZ ÉLET ISKOLÁJA

„Tanulj, tinó, ökör lesz belőled!” – a tréfás közmondást talán mindenki hallotta már. De vajon mit kell tanulnia egy tinónak ahhoz, hogy ökörré váljon? És egyáltalán: tanulnak-e az állatok, s ha igen, mit, hogyan, kitől? Tanítja őket valaki, vagy csak úgy ragad rájuk? Aktuális kérdés lehet ez így, iskolakezdés idején.

- ◆ A tinó, vagyis a fiatalon ivartalanított bikaborjú természetesen felnőtt korára ökör lesz, akkor is, ha nem tanul. Ahhoz azonban, hogy az ökör feladatát el tudja látni, és több legyen egyszerű húsmarhánál, bizony tanulnia kell. Amíg nem léteztek teherautó, kamionok, és nem volt kiépített vasúthálózat sem, addig a teherszállítás, sőt, még a személyforgalom nagy részét is ökrös szekéren bonyolították, és ezek az állatok húzták az ekét is szántáskor a földeken. A jómód fokmérője is volt, hogy ki hány ökörrel szánt. Ahhoz azonban, hogy akár csak két, egyenként közel tízmázsás magyar szürke ökröt irányítani lehessen, hozzá kellett szoktatni őket a járomhoz, és betanítani a különféle vezényszavakra. Az ökör pedig nem is olyan buta állat, mint amennyire hajlamosak lebecsülni azok, akik nem tudnak róla sokat: a tinó korában megjegyzett utasításoknak felnőttként is eleget tesz.

TANULÁS AGY NÉLKÜL

Minden állat képes tanulni, még a legegyszerűbbek is. A parányi egyszéjtű, amelyek agya sincs, bizonyos ingerekre összerándul, ám ha az inger gyakran ismétlődik, és nem jár semmilyen kellemetlenséggel rá nézve, akkor megszokja, és az összerándulások elmaradnak: az apró élőlény megtanulja, hogy ez az inger nem jelent veszélyt. Természetesen minél egyszerűbb egy állat testfelépítése, és ezzel együtt az idegrendszere, annál kevesebb szerepet tölt be az életében a tanulás. Egy ízeltlábúnak általában nemigen kell tanulnia: úgy jön világra, hogy mindent tud, amire szüksége lehet, minden a génjeiben van beprogramozva. Ha átalakulással fejlődik, akkor a lárvakorban megtanultaknak kifejlett korban nem is sok hasznát venné, hiszen teljesen más közegben él, más táplálékot fogyaszt. Ráadásul imágóként az élete is általában igen rövid.

Citromcápapébik (*Negaprion brevirostris*)

CÁPA AZ ISKOLÁBAN

A gerinces állatok fejlettebb agya és hosszabb élettartama már több lehetőséget biztosít a tanulásra. Ám azok a fajok, amelyeknél nincs ivadékgondozás vagy társas élet, a nőstény a lerakott petéket, tojásokat sorokra hagyja, és utódaival sosem találkozik, nemigen tanulhatnak a szüleiktől vagy a fajtársaiktól: saját magukra vannak utalva. Ez egyben azt is jelenti, hogy kezdettől fogva ösztönösen képesnek kell lenniük az önellátásra. Ennek ellenére tapasztalataikból képesek tanulni, és sokszor taníthatók is. A terráriumban felnevelt kígyók például megjegyzik a táplálékul kapott állatok szagát, és mást nem is fogadnak el, újfajta táplálékra csak fokozatos szoktatással (vagyis tanulással) állíthatók át. A hüllők nagy része kézhez szoktatható, némelyik megismeri a gondozóját, a krokodilokat vagy a cápákat pedig még bizonyos produkciók végrehajtására is be lehet tanítani.

A RIGÓ ÉS A FECSKEFÉSZEK

A fejlett ivadékgondozással rendelkező, társas életet élő állatoknál egyre nagyobb teret kapnak a tanult magatartásformák az ösztönök mellett. Még itt sem elhanyagolhatók azonban a genetikai programok, amelyek lehetnek zártak vagy nyitottak. A *zárt* programok olyan viselkedésformák, amelyek mindenképpen kialakulnak az állatban, akár tanulja vagy látja ezt a fajtársaitól, akár nem. A kiskacsák például azonnal tudnak úszni, amint kikeltek a tojásból, a kan kutyák pedig hat hónapos koruk körül elkezdnek felemelt lábbal vizelni, akkor is, ha soha nem láttak másik kutyát így tenni. A madarak fészekrakása sem tanult viselkedésforma, bármilyen nehéz is elhinni, hogy azt a bonyolult módon összerakott építményt a madár teljesen ösztönösen hozza létre. Tanulás nélkül is tudja, milyen anyagot keressen hozzá, hol kezdjen neki az építésnek, és a rigó még véletlenül sem rak fecskefészket, vagy fordítva.

Fiatall gepárdok (*Acionyx jubatus*) üldözik egy Thomson-gazellát (*Eudorcas thomsoni*)

HA NEM SZALAD, NEM ÜLDÖZI

A nyitott program által meghatározott viselkedésformák beindításához viszont általában kell valamilyen kulcsinger, és befolyásolja őket a környezet. Általában ilyen a ragadozók zsákmányszerző viselkedése. Maga az ösztön mindegyikükben megvan. Ám a kis gepárd, ha antilopborjúra bukkan, csak kíváncsian nézegeti, de nem próbálja meg zsákmányul ejteni, amíg az el nem kezd menekülni. A menekülés váltja ki belőle az üldözési reflexet, és ennek során tanulja meg felismerni a másik állatban a táplálékot. Az állatkertben született ragadozók visszatelepítése a vadonba többnyire éppen azért ütközik akadályba, mert a zsákmányszerzésnek csak az ösztöne van meg bennük, a tanult fortélyok hiányoznak, ezért képtelenek az önellátásra. Azt viszont megtanulták, hogy az ember jelenléte ételment jelent, ezért szabadon engedve keresni fogják, és akár veszélyessé is válhatnak.

MIT FÜTYÜL A KANÁRI?

Vannak ugyanakkor olyan dolgok, amelyekről nem is gondolnánk, hogy az állatnak tanulnia kell, pedig így van. Ilyen például a madárdal. Az énekesmadár-fiókák az apjuktól tanulják a strófákat, és ha idegen környezetben nőnek fel, ahol más madárfajok énekét hallják, akkor nem az „anyanyelvükön” fognak énekelni, vagy legalábbis erős „akcentussal” dalolnak. A kanáritenyésztők ki is használják ezt, és különféle dallamokat hallgattatnak folyamatosan a növendék madarakkal, amelyeket azok megtanulnak és visszafütyülnek. A vidrakölyköknek sem veleszületett képessége az úszás: eleinte félnek is a víztől, ám az anyjuk szelíd erőszakkal belekényszeríti őket, és vigyáz rájuk, nehogy elsüllyedjenek első próbálkozásaik során. Az emberszabású majmok nőstényei az anyjuktól tanulják az ivadék gondozás fortélyait: figyelik, ahogy kisebb testvérüket ellátja, s időnként be is segítenek neki.

Golden retriever kölykök

A CUMISÜVEGNEK NEM FÁJ...

A társas érintkezés és kommunikáció szabályait az állatok a falkában, csordában egymástól tanulják meg: ha a többiektől elszigetelve nevelik őket, nem fognak tudni beilleszkedni fajtársaik közösségébe. Sok szakembernek feltűnt, hogy a mesterségesen, cumisüveggel felnevelt kiskutyák nehezen kezelhető, erőszakos felnőtté válnak. Sikerült is megfejteni, hogy miért. Amikor kinőnek a hegyes tejfogai, a kölyökkutya szopás közben rágja az anyja emlőjét, amivel fájdalmat okoz neki. Az anya ezért megbünteti: odakap, ellöki, és hasra fekszik, megtagadva tőle a tejet. A kölyök így tanulja meg, hogy bizonyos határokat nem léphet át, tekintettel kell lennie másokra, és nem okozhat fájdalmat. Mivel a cumisüvegnek nem fáj a harapdálás, a mesterségesen nevelt kölyköknél ez a tanulási szakasz kimarad. Érdeemes ezt végiggondolni a gyermeknevelés kapcsán is... ♦

A közhiedelemmel ellentétben a madárfiókákat nem a szüleik tanítják meg repülni. A repülés zárt program náluk: amikor kinőnek az evezőtollaik, és fizikailag képesek lesznek rá, maguktól is a levegőbe emelkednek.

A szobatisztaságot egy állat sosem az ember kedvéért tanulja meg, hanem mert ösztönös késztetése van rá: csak a lehetőséget kell megadni neki. Az üregi nyúl például megtanulja, a ló vagy a csimpánz viszont sosem: nem azért, mert butább a nyúlnál, hanem mert sosem lakott barlangban, amelynek a tisztaságára vigyáznia kellett volna.

A vándorpatkány tanulási képessége legendás: az emberen kívül ez az egyik olyan faj, amely képes tanulni a saját hibáiból is.

Az életre való felkészülés egyik legfontosabb eszköze a játék. A játék során az állatkölykök testvéreikkel, falkatársaikkal „elgyakorolják” azokat a mozdulatokat, amelyekre később szükségük lesz.

Számos állat az emberrel való kommunikációt is meg tudja tanulni, és más jelzéseket használ velünk szemben, mint fajtársaival. A kutyák vagy a macskák például egymással általában nem ugatva vagy nyávogva beszélgetnek: ezeket a hangjelzéseket nekünk tartják fenn, mert ezzel jobban fel tudják hívni magukra a figyelmünket.

SZÖVEG –
FÜTŐ ISTVÁN

SOROZAT –
LEZSER

Bevásárlás

◆ Tudom, tudom. Tudom, hogy felírtam, direkt felírtam, felírtam egy kis cetlire. Tej, kenyér, sajt, valami hülye folyadék a mosógépbe, ja és persze sajt is. Mindegy, felírtam, emlékszem, hogy felírtam, egy kis papírra írtam, volt azon még egy csomó minden. Persze, minden fel volt írva, de most akkor mit csináljak, ha már itt vagyok a boltban, de nincsen nálam az a rohadt kis fecni... Oké, nyugi, tej, kenyér, sajt, valami hülye folyadék a mosógépbe, ja és persze sajt is.

Sebaj, megoldom. Megoldom simán. Gyerekjáték. Nyilván nem először megyek bevásárolni..., nem lesz gond. Szóval azt biztosan tudom, hogy kell tojás, de hirtelen más nem jut az eszembe. Pedig itt mindenki úgy pakolja a kosarát, mintha nemcsak felírta, de be is tanulta volna ott-hon a maga listáját. Na persze az is lehet, hogy ezek itt össze-vissza szedik le a cuccokat a polcokról... Én meg csak nézek bután, és azt sem tudom, hogy merre induljak. Most itt állok kissé tanácstalanul a tojások előtt.

Na jó, én nem, én megoldom. Ez az! Ez az! Megvan! „Tej, kenyér ...”, így kezdődött, szépen eszembe fog jutni a többi is, meg lehet, hogy egy kicsit lesek, puskázok, megnézem, hogy mások még miket vesznek. Tej, kenyér, az tuti, az kell mindig; veszem-viszem, megyek már!

Esetleg még tojás? Hm? Tojás, na az tuti volt! Törtetek vissza a tömegben, kosár marad a pénztárnál. Megjegyzem tojásból is van vagy húszféle, van itt S, M, L, meg XL, bio, mélyalmos, ketreces és szabad tartású, tanyasi, meg ki tudja, még milyen. Legyen akkor mondjuk a szabad tartású? A tanyasi mit keresne itt a város közepén, a szabad tartású pedig olyan jól hangzik, olyan humánus, vagy mi. Humánus??? Jó, mindegy. Haladnom kell. Mennem kell. Otthon botrány lesz, gyerünk. Végül gyors döntést hoztam, 10 darab, M-es, jó, egyik-másik törött, de legalább nem mélyalmos (azt ugyan nem tudom, hogy mi, de valahogy nem tetszik)!

Rohanás vissza a pénztárhoz. Bakker, elvitték a kosaramat! Na most mi a fene legyen? Jó, akkor én is nyúlok egy másikat! Az, az ott jó lesz, lássuk csak: van benne májkrém, alma, WC-papír. Oké, rendben. Jó lesz. Nekem is kábé ezek kellene amúgy.

Megmondtam, menni fog ez papír nélkül is. ◆

**WORLD
URBAN
GAMES**
BUDAPEST 2019

UTCAI SPORTOK VILÁGJÁTÉKA

**A
BELÉPÉS
INGYENES!**

**2019. SZEPTEMBER 13-15.
NAGYVÁSÁRTELEP, CSEPELI BEJÁRÓ**

**BMX | PARKOUR | INLINE | 3X3 KOSÁRLABDA
BREAKTÁNC | FREESTYLE FRIZBI | GÖRDESZKA**

**TALIB KWELI (USA) | FOLLOW THE FLOW
DENIZ | CLOUD 9+ | HŐSÖK | AWS**

WWW.WUGBUDAPEST.SPORT

WORLDURBANGAMES

WORLD URBAN GAMES
BUDAPEST

WORLD URBAN GAMES

Powered by:

GAISF

ZAMPEX

stílusos, bátor, elkötelezett

MÁTÉ BENCE

„A KOLLÉGÁIM RÉSZT VESZNEK A KIÁLLÍTÁSOK SZERVEZÉSÉBEN, ÉPÍTÉSÉBEN, KÍSÉRIK A VENDÉGEKET, KARBANTARTJÁK A LESEKET. SOKAT KÖSZÖNHETEK NEKIK.”